

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-46>

УДК 657.471

АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПРИ БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ ПІДПРИЄМСТВА

AUDIT AS A TOOL FOR MANAGING FINANCIAL RISKS IN DEBT OBLIGATIONS OF AN ENTERPRISE

Кібиш Олександра Олександрівна

здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії),

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9059-9250>**Kibysh Oleksandra**
State Tax University

У статті розглядається роль аудиту як ключового інструменту управління фінансовими ризиками, що виникають у процесі виконання боргових зобов'язань підприємства. Особливу увагу приділено аналізу аудиту боргових розрахунків, його здатності виявляти потенційні ризики та сприяти розробці ефективних стратегій управління ними. Досліджено, як ретельний аудит фінансових операцій дозволяє мінімізувати загрозу неплатоспроможності, виявляючи проблемні аспекти у розрахунках з кредиторами та контрагентами. Розглянуто методи оцінки фінансового стану підприємства та виявлення можливих відхилень у борговій політиці, що можуть свідчити про ризики ліквідності чи фінансову нестабільність. Проаналізовано значення аудиторських процедур у формуванні обґрунтованих управлінських рішень щодо реструктуризації боргів, оптимізації грошових потоків і покращення фінансового контролю. Запропоновано практичні рекомендації щодо застосування аудиту як механізму підвищення прозорості фінансової діяльності та забезпечення довіри з боку інвесторів і партнерів.

Ключові слова: аудит, фінансові ризики, боргові зобов'язання, управління ризиками, боргові розрахунки, фінансова безпека.

The article explores the role of auditing as a crucial tool in managing financial risks that arise in the process of fulfilling a company's debt obligations. Particular attention is paid to the importance of auditing debt settlements, its capacity to identify potential financial risks, and its role in developing effective management strategies. A comprehensive audit of financial transactions enables businesses to minimize insolvency risks by detecting weaknesses in settlements with creditors and counterparties. The study highlights the role of audit procedures in enhancing financial discipline, ensuring compliance with contractual obligations, and strengthening adherence to regulatory requirements. A well-structured audit process helps companies gain a clearer understanding of their financial position and make informed decisions to mitigate risks. The article examines various approaches to assessing a company's financial condition, identifying deviations in debt management policies, and detecting early indicators of liquidity shortages or financial instability. Special emphasis is placed on the significance of audit procedures in formulating data-driven managerial decisions regarding debt restructuring, optimizing cash flow distribution, and improving internal financial control. The study also investigates the role of both internal and external audits in strengthening corporate governance and fostering a proactive risk management culture within organizations. By implementing systematic audit procedures, businesses can enhance the transparency of financial activities, minimize errors in financial reporting, and improve the accuracy of risk assessments. Additionally, the article discusses how audits contribute to increasing investor confidence and strengthening relationships with financial institutions and business partners. A transparent and well-documented audit process reassures stakeholders that the company is financially stable and capable of meeting its debt obligations. Practical recommendations are provided for integrating auditing mechanisms into financial strategies to enhance financial sustainability, ensure long-term stability, and successfully navigate dynamic economic conditions. The role of technological advancements in modern auditing practices is also briefly considered, with a focus on how automation and data analytics can improve audit accuracy and efficiency.

Keywords: audit, financial risks, debt obligations, risk management, debt settlements, financial security.

Постановка проблеми. Фінансова діяльність підприємств у сучасних умовах супроводжується значними ризиками, особливо у сфері боргових зобов'язань. Зростання обсягів кредитування та активне використання позикового капіталу створюють додаткові загрози для фінансової стабільності компанії. Нестабільна економічна ситуація, коливання валютних курсів, зміни в законодавчому регулюванні та зростаюча конкуренція лише посилюють ці ризики. Якщо підприємство не здійснює своєчасного моніторингу та аналізу боргового навантаження, це може призвести до втрати платоспроможності, фінансової нестабільності та навіть банкрутства. Крім того, проблеми з виконанням боргових зобов'язань можуть негативно вплинути на ділову репутацію компанії, що ускладнить доступ до кредитних ресурсів та партнерських відносин.

Основною проблемою є недостатня увага до системного аналізу боргових зобов'язань та їхнього впливу на загальний фінансовий стан підприємства. Часто компанії зосереджуються лише на короткостроковому погашенні заборгованості, ігноруючи стратегічне планування та можливі наслідки накопичення боргу в майбутньому. У цьому контексті аудит виступає не лише як механізм перевірки фінансової звітності, а й як ефективний інструмент ідентифікації та мінімізації фінансових ризиків. Він дозволяє комплексно оцінити фінансові зобов'язання, виявити потенційні проблеми, спрогнозувати їхній вплив на ліквідність і рентабельність підприємства та розробити оптимальні стратегії управління борговим навантаженням. Завдяки аудиторському контролю компанія отримує змогу вчасно виявляти критичні загрози та уникати фінансових втрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі широко розглядаються питання управління фінансовими ризиками, зокрема їх вплив на стабільність та ліквідність підприємств. Дослідники акцентують увагу на різних аспектах цієї проблематики: Візіренко С. В. підкреслює важливість виявлення та оцінки кредитних ризиків, що безпосередньо впливають на фінансову стійкість компаній; Винниченко Н. В. та Федяй А. Ю. досліджують роль аудиту як інструменту забезпечення прозорості фінансової звітності, а також його значення у попередженні можливих фінансових криз; Яструбський М. та Левкович І. звертають увагу на необхідність комплексного підходу до аудиту, зокрема

його інтеграції із загальною стратегією управління ризиками для підвищення ефективності фінансового контролю.

Однак, питання аудиту боргових розрахунків як окремого інструменту управління фінансовими ризиками залишається недостатньо дослідженим. Незважаючи на визнання значущості аудиту для оцінки загального фінансового стану підприємств, специфічні методи та підходи до перевірки боргових зобов'язань потребують подальшого аналізу.

Формування цілей статті. Метою цієї статті є комплексне дослідження аудиту як ключового інструменту управління фінансовими ризиками, що виникають у процесі виконання боргових зобов'язань підприємства. В умовах зростаючих обсягів кредитування та активного використання позикового капіталу аудит відіграє важливу роль у виявленні потенційних загроз, підвищенні фінансової дисципліни та забезпеченні стабільності компанії. Дослідження спрямоване на оцінку ефективності аудиторських процедур та розробку практичних рекомендацій для їхнього застосування у фінансовій стратегії підприємств.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

1) визначити роль аудиту у виявленні фінансових ризиків – дослідити, яким чином аудит сприяє ідентифікації загроз у сфері боргових зобов'язань, аналізу ліквідності, оцінці платоспроможності підприємства та прогнозуванню можливих негативних наслідків для його фінансової стійкості;

2) проаналізувати механізми аудиту боргових розрахунків – розглянути основні підходи та методи перевірки фінансових зобов'язань, оцінити ефективність аудиторських процедур щодо аналізу боргового навантаження, а також дослідити практичні аспекти їхнього застосування у діяльності підприємств;

3) розробити рекомендації щодо використання результатів аудиту для мінімізації ризиків – сформулювати практичні пропозиції щодо оптимізації процесу аудиту, підвищення його ефективності та інтеграції аудиторських висновків у систему управління фінансовими ризиками, що дозволить підприємствам мінімізувати негативний вплив боргових зобов'язань на їхню діяльність.

Реалізація цих завдань дозволить не лише глибше зрозуміти механізми аудиту боргових розрахунків, а й сприятиме вдосконаленню фінансової політики підприємств у сфері ризик-менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах фінансова діяльність підприємств нерозривно пов'язана з необхідністю залучення позикового капіталу, що, своєю чергою, створює додаткові ризики для їхньої стійкості. Використання кредитних ресурсів дозволяє компаніям реалізовувати масштабні проекти, розширювати виробництво та підтримувати необхідний рівень ліквідності. Проте неправильне управління борговими зобов'язаннями може спричинити серйозні фінансові труднощі, що здатні призвести до зниження платоспроможності, втрати інвестиційної привабливості та навіть банкрутства.

Однією з головних проблем, з якими стикаються підприємства, є недостатня увага до комплексного аналізу ризиків, пов'язаних із борговими зобов'язаннями. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень у сфері управління фінансовими ризиками, механізми аудиту боргових розрахунків як окремого інструменту залишаються недостатньо розкритими. Відсутність системного підходу до оцінки боргового навантаження унеможливує ефективну мінімізацію потенційних загроз, що можуть виникнути у процесі фінансової діяльності підприємства [1, с. 249].

Саме тому особливої уваги потребує питання ідентифікації та класифікації фінансових ризиків, що виникають при виконанні боргових зобов'язань. Чітке розуміння природи цих ризиків дозволяє підприємствам розробляти ефективні стратегії управління ними та своєчасно реагувати на зміни у фінансовому середовищі. Важливу роль у цьому процесі відіграє аудит, який дає змогу не лише виявити ризики, а й оцінити їхній вплив на загальний фінансовий стан компанії.

Фінансові ризики підприємства поділяються на різні категорії залежно від їхньої природи, джерел виникнення та можливих

наслідків (табл. 1). Кожен із цих ризиків має власну специфіку та вимагає застосування окремих методів управління та аудиту. Нижче представлена класифікація основних фінансових ризиків, що виникають у процесі виконання боргових зобов'язань підприємств.

Інші категорії фінансових ризиків можуть включати операційні ризики, що виникають через неефективне управління фінансовими потоками, а також ринкові ризики, пов'язані зі зміною вартості активів компанії. Кожен із цих ризиків потребує детального аналізу та врахування при розробці фінансової стратегії підприємства [2].

З урахуванням складності фінансових ризиків особливо важливо розглянути роль аудиту у їхньому виявленні та мінімізації. Аудиторські процедури дозволяють не лише оцінити масштаби ризиків, а й розробити ефективні механізми їхнього зниження, що сприяє зміцненню фінансової безпеки підприємства.

Аудит боргових розрахунків відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємства, дозволяючи своєчасно ідентифікувати загрози, оцінювати їхній рівень та розробляти ефективні заходи для їхнього усунення. В умовах зростання боргового навантаження на підприємства аудит стає важливим інструментом контролю та управління фінансовими ризиками.

1. Ідентифікація проблемних ділянок

Аудиторська перевірка дає змогу своєчасно виявити проблемні аспекти у сфері боргових зобов'язань. Це можуть бути:

- прострочені платежі, що свідчать про потенційні проблеми з ліквідністю;
- невідповідності у фінансовій документації, які можуть спричинити помилки у звітності;
- некоректно оцінені резерви під сумнівну заборгованість, що спотворює реальну фінансову картину підприємства.

Таблиця 1

Класифікація фінансових ризиків

Вид ризику	Характеристика
Кредитний	Ризик невиконання боржником своїх зобов'язань перед кредитором, що може призвести до дефолту або необхідності реструктуризації боргу.
Ліквідний	Ризик неможливості своєчасного виконання короткострокових зобов'язань через нестачу ліквідних активів.
Валютний	Ризик зміни курсу валют, що впливає на вартість боргових зобов'язань, особливо якщо підприємство залучає кредити у валюті.
Відсотковий	Ризик зміни ставок за кредитами або облігаціями, що може призвести до збільшення витрат на обслуговування боргу.

Джерело: розроблено автором

Ретельний аудит дозволяє підприємству уникнути ризиків прихованої заборгованості та шахрайських схем, які можуть завдати значних фінансових втрат.

2. Оцінка рівня ризику

На основі отриманих даних аудиторі аналізують структуру боргу, терміни погашення, фінансові показники та джерела фінансування, що дозволяє:

- прогнозувати можливість дефолту за кредитними зобов'язаннями;
- визначити рівень боргового навантаження на підприємство та його вплив на загальну фінансову стійкість;
- виявити тенденції зростання заборгованості та їхній вплив на грошові потоки підприємства.

Завдяки такому аналізу компанія може завчасно вжити необхідних заходів для уникнення фінансової кризи.

3. Розробка стратегій мінімізації ризиків

Результати аудиту слугують основою для розробки заходів щодо зменшення впливу фінансових ризиків. Основні методи мінімізації включають:

- реструктуризацію боргу – перегляд умов кредитування, зміна графіків платежів або домовленості з кредиторами про відтермінування виплат;
- створення резервів – формування спеціальних фондів для покриття можливих збитків у разі дефолту або форс-мажорних обставин;
- оптимізацію боргового портфеля – диверсифікацію джерел фінансування, залучення інвесторів або перегляд процентних ставок за кредитами [3, с. 540].

Аудит боргових зобов'язань є складним і багатоступеневим процесом, що включає кілька етапів, кожен з яких має свою специфіку і мету. Кожен етап є важливим для того, щоб забезпечити повну та точну перевірку фінансової звітності підприємства, що стосується його боргових зобов'язань, а також для визначення фінансових ризиків, які можуть виникнути через неправильне управління цими зобов'язаннями.

Першим етапом аудиту є підготовка до перевірки. На цьому етапі аудиторі знайомляться з підприємством, його фінансовою документацією та основними умовами угод, пов'язаних з борговими зобов'язаннями. Важливим кроком є збір необхідних документів, таких як кредитні договори, документи, що підтверджують виконання зобов'язань, а також дані про поточні заборгованості та їх

структуру. У цей період формується стратегія аудиту, що враховує специфіку підприємства і обсяги боргових зобов'язань. Ретельна підготовка на цьому етапі дозволяє створити базу для подальших етапів перевірки та визначити, які саме аспекти потребують найбільш детального аналізу.

Наступним етапом є аналіз документації, що дозволяє аудиторів виявити неточності або порушення у фінансових записах підприємства. Аудиторі перевіряють умови боргових зобов'язань, звертаючи увагу на відповідність умов договорів з кредиторами та на правильність відображення цих зобов'язань у фінансовій звітності. Порівнюючи договори з фактичними платежами і даними бухгалтерії, аудиторі можуть виявити розбіжності, що можуть бути індикаторами ризиків. Це дозволяє оцінити реальний стан фінансів підприємства, а також визначити можливі місця для корекції або вдосконалення облікової практики.

Далі аудитор здійснює оцінку системи внутрішнього контролю, яка є надзвичайно важливою для забезпечення належного управління борговими зобов'язаннями. На цьому етапі перевіряється, чи існують чітко визначені процедури для контролю за виконанням зобов'язань, та чи ефективно ці процедури працюють у реальних умовах. Аудиторі також оцінюють ризики, що можуть виникнути в разі недосконалості системи контролю, а також можливість виникнення помилок або навіть зловживань у процесі виконання боргових зобов'язань. Це важливий етап для виявлення можливих слабких ланок у системі управління боргами, що в майбутньому може призвести до серйозних фінансових наслідків.

Останній етап аудиту полягає у виявленні порушень і формуванні рекомендацій. Після збору всіх даних і оцінки внутрішніх процесів, аудиторі можуть виявити проблемні ділянки, які вимагають уваги, такі як прострочені платежі, неправильні облікові записи чи порушення внутрішніх стандартів. Після цього формулюються рекомендації щодо корекції ситуації, що може включати реструктуризацію боргів, перегляд умов кредитних угод, або впровадження більш ефективних контролюючих механізмів. Ці рекомендації мають на меті не лише усунення виявлених проблем, а й зміцнення фінансової стабільності підприємства в майбутньому. Завдяки цим рекомендаціям компанія може не тільки уникнути дефолтів, але й покращити загальний стан фінансової дисципліни, що в результаті під-

вищити її стійкість до зовнішніх економічних шоків [4, с. 187].

На рисунку 1 представлені етапи проведення аудиту боргових зобов'язань. Кожен етап зображено у вигляді послідовних кроків, які забезпечують належний процес перевірки та аналізу фінансових зобов'язань підприємства. Першим етапом є підготовка до аудиту, далі йде аналіз документації, оцінка внутрішнього контролю, виявлення порушень і, в кінцевому результаті, формування рекомендацій для покращення фінансової дисципліни підприємства. Ця послідовність дозволяє зібрати необхідні дані та оцінити ефективність управління борговими зобов'язаннями.

Практичне застосування результатів аудиту відіграє важливу роль у покращенні фінансового становища компанії та сприяє оптимізації її управлінських процесів. Однією з основних цілей аудиторської перевірки є виявлення недоліків у фінансових операціях і надання рекомендацій щодо їх виправлення. Ось як результати аудиту можуть бути корисними для підприємства.

Одним із ключових напрямків є реструктуризація боргу. Аудит дозволяє не лише оцінити поточну заборгованість, а й виявити можливості для її зменшення чи оптимізації. Під час перевірки можуть бути виявлені невідповідні або нестабільні умови погашення боргів, що можуть створювати фінансові труднощі для компанії. В такому випадку аудит може запропонувати перегляд графіка погашення заборгованості, наприклад, через розтягування термінів або зміну розміру щомісячних платежів, що полегшить тягар заборгованості.

Більше того, аудит може виявити потребу у залученні нових джерел фінансування, таких як кредити або інвестиції, що дозволять рефінансувати борги на більш вигідних умовах, зменшуючи фінансовий тиск на компанію.

Іншим важливим аспектом є оптимізація грошових потоків. Грошові потоки є основою стабільної роботи будь-якої компанії, і їх ефективне управління є запорукою фінансової стійкості. Аудит може виявити неточності у розрахунках термінів платежів і надходжень, що часто стає причиною касових розривів. Результати аудиторської перевірки дозволяють компанії визначити оптимальні терміни погашення боргів і отримання доходів, що дає змогу уникнути ситуацій, коли підприємство стикається з тимчасовим дефіцитом грошових коштів. Окрім цього, аудит може рекомендувати зміни в процесах планування і моніторингу грошових потоків, що дозволяє швидше реагувати на змінювані економічні умови і забезпечує своєчасне виконання зобов'язань.

Не менш важливим є питання підвищення прозорості фінансової звітності. Одна з головних цілей аудиту – це підтвердження точності та достовірності фінансової інформації. Коли компанія має прозору фінансову звітність, це сприяє підвищенню довіри з боку зовнішніх зацікавлених осіб, таких як інвестори, кредитори, державні органи. Результати аудиторської перевірки можуть допомогти вдосконалити процеси внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку, що підвищує якість звітності. Підвищення прозорості фінансових даних позитивно впливає на репутацію компанії, оскільки знижує ризик підозр у махіна-

Рис. 1. Етапи аудиторської перевірки боргових зобов'язань

Джерело: розроблено автором

ціях чи неправдивих даних. Це в свою чергу зміцнює довіру інвесторів і кредиторів, що є важливим фактором у залученні фінансування на вигідних умовах [5].

Висновки. Аудит боргових зобов'язань є важливим інструментом для підтримки фінансової стабільності підприємства та забезпечення належного управління фінансовими ризиками, що дозволяє уникнути негативних наслідків для його діяльності в майбутньому. Правильне управління борговими зобов'язаннями підприємства є критичним аспектом його фінансової стійкості та успішної діяльності. У сучасних умовах, коли багато компаній змушені залучати позикові ресурси для реалізації своїх проєктів та підтримки ліквідності, виникає необхідність ретельного аналізу та мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних із боргами.

Однією з головних проблем, з якими стикаються підприємства, є недостатня увага до комплексного аналізу боргових зобов'язань, що може призвести до значних фінансових

труднощів. Ідентифікація та класифікація фінансових ризиків, таких як кредитний, ліквідний, валютний та відсотковий, дозволяє розробити ефективні стратегії управління ними та запобігти потенційним загрозам. Важливою складовою процесу є аудит боргових зобов'язань, який дає змогу виявити проблеми, оцінити рівень ризиків та розробити стратегії мінімізації, зокрема реструктуризацію боргу, створення резервів або оптимізацію боргового портфеля.

Аудит боргових зобов'язань включає кілька етапів, серед яких підготовка до перевірки, аналіз документації, оцінка внутрішнього контролю, виявлення порушень і формування рекомендацій. Кожен із цих етапів сприяє виявленню слабких місць в управлінні боргами та пропонує шляхи для їх виправлення. Практичне застосування результатів аудиту допомагає підприємствам уникнути дефолтів, покращити фінансову дисципліну та підвищити їх стійкість до зовнішніх економічних шоків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Візіренко С. В. Удосконалення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Інноваційна економіка*. 2014. № 3. С. 249–254.
2. Винниченко Н. В., Федяй А. Ю. Аналітичні процедури для отримання аудиторських доказів. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/15.pdf
3. Немченко В. В., Редько О. Ю. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту): підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
4. Прохорчук С. Удосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Глобальні виклики суспільства: правові та економічні аспекти*. 2021. С. 187–189.
5. Яструбський М., Левкович І. Проблеми обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38.

REFERENCES:

1. Vizirenko S. V. (2014) Udoskonalennia audytu rozrakhunkiv z postachalnykamy ta pidryadnykamy [Improvement of audit of settlements with suppliers and contractors]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economics*, no. 3, pp. 249–254.
2. Vynnychenko N. V., Fediay A. Yu. (2019) Analytychni proherydury dlya otrymannia audytors'kykh dokaziv [Analytical procedures for obtaining audit evidence]. *Efektivna ekonomika – Effective Economics*, no. 12. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/15.pdf.
3. Nemchenko V. V., Redko O. Yu. (2012) Audit (Osnovy derzhavnoho, nezalezhnoho profesiinoho ta vnutrishnoho audytu) [Audit (Fundamentals of state, independent professional, and internal audit)]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 540 p.
4. Prokhorchuk S. (2021) Udoskonalennia upravlinnia debitors'koiu ta kredytors'koiu zaborgovanisti pidpriemstva [Improvement of management of accounts receivable and payable]. *Holovni vyklyky suspil'stva: pravovi ta ekonomichni aspekty – Global Challenges of Society: Legal and Economic Aspects*, pp. 187–189.
5. Yastrubskiy M., Levkovych I. (2022) Problemy obliku rozrakhunkiv z debiotoramy ta kredytoramy [Problems of accounting for settlements with debtors and creditors]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economics and Society*, no. 38.